

היבטים לשוניים בפרשת תזריע זאת תהיה עה

גליון זה מוקדש לזכר שנים מגאוני דורנו אשר הלכו לעולמם בחג הפסח בשנה זו

הרב חיים גריינימן ז"ל בעל חידושים וביאורים

הרב שמואל ווזנר ז"ל בעל שבט הלוי

דקדוקי קריאה וטעמים בפרשת תז"מ בהפטרת מחר חדש ובראשון של אחרי

יב ב וְלִדְהָ: אי הקפדה על השווא נע בלמ"ד משבשת את המשמעות. וְטַמְאָה: המ"ם בשוא נע, והאל"ף צריכה להישמע. לא לקרוא וְטַמָּה. וכן בפסוק ה
יב ד בְּדָמִי טַהֲרָה: אין מפיק בה"א. יְמִי טַהֲרָה: הה"א מופקת¹
יב ה עַל-דָּמִי טַהֲרָה: אין מפיק בה"א
יב ו וּבִמְלֶאֶת: הלמ"ד בחולם והאל"ף אינה מונעת. יְמִי טַהֲרָה: הה"א מופקת
יג ד וּשְׁעָרָה: אין מפיק בה"א
יג ה לֹא-פָשָׁה: ש"ן שמאלית
יג ו פָּהָה: הה"א בקמץ
יג ח וְטַמְאָה: המ"ם בשוא נע, והאל"ף צריכה להישמע. לא לקרוא וְטַמָּו. וכן בהמשך
יג יא בִּשְׁאֵת: הש"ן בשוא נח ללא דגש; אין לבלוע את האל"ף שלאחריה: לא בִּשֵׁת
יג טז וְנִהְפָּךְ: הה"א בשווא נח והפ"א בדגש קל וכן הדבר גם בהמשך
יג יח כִּי-יִהְיֶה בּוֹ-בָעֶרְוָה: יש להקפיד על צירוף נכון של התיבות זו לזו, שתי התיבות הראשונות במרכא והשתיים הנותרות בטיפחא
יג יט אֹו בִּהְרֹת לְבָנָה אֲדַמְדַּמְתָּ: טעם טפחא בתיבת בִּהְרֹת
יג כט בְּרָאשׁ אֹו בְּזִקְן: הבי"ת בשווא, בלתי מiodע, יש להיזהר מלקרוא בפתח
יג לב וְלֹא-הָיָה בּוֹ: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה
יג לז צֶמַח-בּוֹ: געיה בצד"י, יש לקרוא בהעמדה קלה שם
יג לט בִּהְרֹת פְּהוֹת לְבָנָת: טעם טפחא בתיבת בִּהְרֹת

¹ כאשר מדובר בדמיה של האישה – ללא מפיק בה"א, כאשר מדובר בימים – הה"א במפיק ולסיכום: ראשונה ושלישית הה"א ללא מפיק, שנייה ורביעית, במפיק.

יג מב נָגַע לְבָן אֲדָמָדָם: טעם טפחא בתיבת נָגַע
 יג מה פְּרָמִים פְּרֹוֹעַ: הפ"א בשתייהן רפויה. יַעֲטָה: הע"ן בשווא נח אך אין להבליעו כי אז יישמע
 כלשון 'הטייה'. וְטָמָא | טָמָא יִקְרָא: פסק בין התיבות, יש להפסיק מעט בין הראשונה לשנייה
 יג מח בְּשָׁתִי: הבי"ת רפויה והשי"ן אחריה בשווא נע². בְּעֶרְב: הבי"ת בשווא, לא מיועד, בשונה
 מההמשך שאז היא בקמץ: בְּעֶרְב
 יג מט וְהִרְאָה: הה"א בקמץ קטן, והרי"ש בשווא נח. להיזהר מהבלעת האל"ף
 יג נא אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה: היו"ד בצירי
 יד ד לְמַטָּה: המ"ם בחירק חסר והטי"ת דגושה
 יד ה וְשָׁחַט אֶת-הַצֶּפֶר הָאֶחָד: טעם טפחא בתיבה וְשָׁחַט וכן הוא בהמשך בפסוק נ
 יד ו עַל הַמִּים הַחַיִּים: טעם טפחא בתיבה עַל
 יד ח וְאַחֵר יָבֹוא אֶל-הַמַּחֲנֶה: טעם טפחא בתיבה וְאַחֵר
 יד ט יִגְלַח: הלמ"ד בפתח. יִגְלַח: הלמ"ד בצירי ח"ת בפתח גנובה
 יד י וְכַבְּשֶׁה: הכ"ף פתוחה
 יד יא וְהַעֲמִיד: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת הגרונית החטופה. הַמְטָהֶר: בשווא נע³
 והכוונה לכהן, לא לאדם הבא להיטהר שאז מנוקד בחירק חסר
 יד יד הַיִּמָּנִית: יו"ד בשווא נח וכן בהמשך
 יד יז עַל דָּם הָאֲשָׁם: טעם טפחא בתיבה עַל
 יד יט וְכִפֶּר עַל-הַמַּטָּהֶר: הפ"א בסגול ובזקף גדול ולא במרכא כפי שמופיע בקורן ואחרים
 יד לה כְּנָגַע: הכ"ף בשווא
 יד לו וְאַחֵר בָּן: טעם נסוג אחור לאל"ף
 יד לז שְׁקַעְרֹוֹת: געיה בקו"ף, יש לקרוא בהעמדה קלה שם למנוע הבלעת הע"ן החטופה: שק-
 ערורת
 יד נב וְחָטָא אֶת-הַפִּית: תיבת הַפִּית בזקף קטון ולא ברביע כפי שמופיע בקורן ואחרים
 יד נו וְלִשְׁאֵת: שי"ן שמאלית בשווא נח וללא דגש
 יד נז זֹאת תֹּזְרֹת הַצִּרְעָת: טעם טפחא בתיבה תֹּזְרֹת
 טו ט הַמְרָכָב: הכ"ף בקמף ולא בפתח
 טו יג וְסִפֵּר לֹא: טעם נסוג אחור לסמ"ך
 טו יד יִקַּח-לֹא: העמדה קלה ביו"ד בגלל הגעיה שם
 טו כג בְּנָגַע-בּוֹ: הנו"ן בקמץ קטן

² בדרך כלל אין כוח לגעיה להניע את השווא באות שאחריה, לכן בשנים הקודמות צויין כאן שווא נח; אבל בגליון עב הובאו דברי קדמונים שהשווא נע, נוסף לזה מסורת בידי התימנים להניע את השווא שבנידון. נשמע בערך כך

vi'shathy

³ בשנים הקודמות סומן כאן שווא נח, אבל בהתבוננות בספר 'טעמי המקרא' עמ' 197 נראה שהוא שווא נע. והכלל שתלוי אם בטעם מחבר או מפסיק נאמר במילים ארוכות יותר בעמ' 199 שם. עתה מצאנו שבהללי מנוקד חטף-פתח, ולכן שינינו לנע.

טו כו **אֲשֶׁר-תִּשְׁכַּב עָלָיו: תִּיבַת אֲשֶׁר** אינה מוטעמת בקדמא אלא מוקפת לתיבה הבאה אחריה.
יְהִי־לָהּ: געיה ביר"ד והעמדה קלה שם, דגש חזק בלמ"ד מדין אתי מרחיק
טו כח **וְסִפְרָה לָהּ:** טעם נסוג אחר לסמ"ך והתיבות אינן מוקפות כפי שמופיע בחלק מהדפוסים
טו כט **וְהִבִּיאָהּ:** במלרע וללא מפיק בה"א
טו לב **לְטַמְּאָהּ-בָּהּ:** הטי"ת בקמץ קטן והמ"ם בשווא נח, יש להקפיד להעמיד קלות את קריאת המ"ם ובכך להשמיע את האל"ף שלאחריה

הפטרות מחר חדש שמואל א כ יח-מב:

מלים שו' ההיפוך לעתיד הפכה אותן למלרע: **וְשִׁלְשֶׁת וּבֹאֶת וַיִּשְׁבֶּת**
יח וְנִפְקְדָתָּ: מלעיל ובזקף גדול⁴
כ צָדָה: מלרע אך ללא מפיק בה"א. **לְמַטְרָה:** הלמ"ד בשווא ולא בפתח
כא לָךְ מֵצֵא אֶת-הַחֲצִיִּים: טעם טפחא בתיבת לָךְ. **קָחְנוּ | וּבֹאֶה:** יש פסק בין המילים
כב וְהִלָּאָה: שווא נח לאחר קמץ רחב (תנועה גדולה). **שִׁלַּחְךָ:** געיה בשי"ן ולא בלמ"ד
כט אֲמַלְטָה נָא: טעם נסוג אחר למ"ם
ל בִּיהוֹנָתָן: הבי"ת בחירק, אין ניקוד תחת הי"ד. **לְבָשֶׁתְּךָ:** הבי"ת בקמץ קטן
לא כִּי כָל-הַיָּמִים: טעם מונח בתיבה כִּי בלבד ואין לצרף לה את התיבה הבאה אחריה
לג וַיִּטֹּל: במלעיל. **כִּי-כָלָה הָיָא:** טעם נסוג אחר לכ"ף השנייה

ראשון של אחרי מות:

א בְּקִרְבָּתָם: הקו"ף בקמץ קטן, הר"ש בשווא נח ואין דגש קל בבי"ת שלאחריה
ב בְּעֵנָן: העמדה קלה בבי"ת להדגיש את הסגול המורה על מיודע
ד כְּתָנֶת-בֶּד קָדָשׁ: טעם קדמא על המילה בֶּד, אין לקרוא בטעות 'כתנת בד-קדש'⁵
ז וְהִעֲמִיד: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת הגרונית החטופה
י יַעֲמַד-חֵי: יו"ד ראשונה בקמץ גדול
יב גָּחַלִי-אֵשׁ: געיה בגימ"ל

יב ו תָּבִיא כָּבֶשׂ בֶּן-שָׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן-יֹנָה אוֹתָר לְחַטָּאת
ידועים דברי חז"ל תלמוד בבלי נדה לא ב שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי: מפני
מה אמרה תורה יולדת מביאה קרבן? אמר להן: בשעה שכורעת לילד קופצת ונשבעת
שלא תזקק לבעלה, לפיכך אמרה תורה תביא קרבן.

⁴ שלא כמו בדפוסים רבים בהם הטעימו במלרע ובדרבן (מתיגה-זקף)
⁵ טעות נפוצה שמקורה ברצון הבלתי מודע מצד הקורא 'לאזן' את מספר ההברות משני צדי היחידה, הכוונה היא שהקורא על פי הטעות מקבל 3 הברות מצד ימין (אם נספור את השווא הנע כהברה לצורך העניין (ו-3 הברות משמאל כאשר הנכון הוא 4 מימין ו-2 משמאל).

יש לציין שגם אם האשה נדרה או נשבעה כך בפועל, אין לשבועה שלה כל-תוקף, כיון שאין בכוחה להפקיע את זכויות בעלה⁶. אבל כנראה שבכל זאת היא צריכה כפרה, וכל הדברים על דרך הדרש.

האם גם העולה באה לכפר? לפי מה שמצאנו שעולה מכפרת על מחשבות⁷ יתכן שגם כאן היא מכפרת על מחשבות עיין ראב"ע ורמב"ן.

א"ע פ' תזריע (י"ב ו') "וי"א שטעם הכבש לעולה, שמא עלתה שום מחשבה על רוחה בשעת לדתה מרוב הצער, וחטאת שמא דברה בפי". ועי' עוד א"ע פ' מצורע (י"ד י') "בעבור היות נגע הצרעת מוסר על מעשה הלשון, על כן יקריב כבש אחד לעולה כמשפט כל העולה על הרוח ואחד אשם וכו'". ועי' עוד ויקרא ה' ז'.

יד יד וְלָקַח הַכֹּהֵן מִכֶּם הָאֵשֶׁת וְנָתַן הַכֹּהֵן עַל-תְּנוּךְ אֶזְנוֹ הַמִּשְׁתָּהר הַיְמָנִית

יעקב עציון שבת בשבתו תז"מ עה: יש רק מילה אחת בתנ"ך ששורשה תנ"ך – המילה תנוך. א"ה: גם בספר השורשים של הרד"ק מציין לשורש תנך.

תנוך האוזן נזכר רק בהקשר להקדשת הכוהנים ולטהרת המצורע, והוראתו המדויקת לא ברורה לאשורה. כיום אנו רגילים לקרוא כך לחלק התחתון שבאוזן, אך תרגום אונקלוס דווקא מכוון אותנו לחלק הגבוה שבה: **"רום אוֹזְנָא"**.

חז"ל במדרשם קבעו כי התנוך הוא החלק האמצעי שבאוזן, לא בגובהה ולא בתחתיתה. כך נאמר בספרא: **"על תנוך – יכול על גובה של אוזן, תלמוד לומר תוך נוך, הא כיצד זה גדר האמצעי"**. וכך פסק הרמב"ם להלכה: **"אי זהו תנוך אוזן, זה גדר האמצעי"**.

בתרגום הקרוי בחומשים "תרגום יונתן", אף שכלל הנראה לא יצא מתחת ידיו של יונתן בן עוזיאל שעל פי המסורת כתב רק את התרגום לנביאים (ההנחה המקובלת היא שהתרגום נקרא בתחילה "תרגום ירושלמי", ובראשי תיבות – ת"י, ובטעות נפתחו ראשי התיבות בצורה "תרגום יונתן"⁸), מובאת תחת המילה **תנוך** המילה **חסחוס**, ואחר כך מובאת ההגדרה שבמדרש: **"ויתן על און אהרן הימנית" – "ויהב על חסחוס אודנא דאהרן, דהוא גדרא מצינאה דאודן ימיניה"**.

המילה חסחוס לא נמצאת כיום בשימוש בעברית, אך ככל הנראה זהו מקורה של המילה **סחוס**⁹. המעבר מ"חסחוס" ל"סחוס" מוסבר בכך שהח"ת שבתחילה הפכה לה"א, אם בשל חילוף כתיב ואם בשל חילוף הגייה, ומאוחר יותר נתפסה כה"א הידיעה וסופה שנשמטה (חסחוס – הסחוס – סחוס). תופעה דומה יצרה כנראה את המילה "פין" במשמעות זי או שן של מכשיר. במשנה נאמר **"פותחת של מתכת וחפין שלה של עץ – טהורה"** (כלים יג ו). כלומר, מפתח של מתכת שהזיזים שלו (חפין – רבים של חף) עשויים עץ – הריהו טהור. ברם, בטעות נקראה המילה חפין **"הפין"**, והה"א נשמטה כיוון שנתפסה כה"א הידיעה, וכך נוצרה מילה חדשה.

א"ה: אין זה מסביר את המילה pin באנגלית.

⁶ אם אמרה "הנאת תשמישך עלי" הנדר חל, ובכוח הבעל להפר.

⁷ תלמוד ירושלמי (ונציה) יומא פרק ח דף מה טור ב' ה"ז והעולה מכפרת על הירהור הלב מה טעמא וְהָעֹלָה עַל רוֹחָהּ הָיָה לֹא תִתֵּיחַ (יחזקאל ב' לב) אמר ר' לוי והעולה על רוחכם היו לא תהיה וכן איוב אומר וְהַשָּׁפִים בְּבִקְרָהּ וְהָעֹלָה עֲלֹת מִסְפָּר כָּלָם (איוב א' ה) וגו' הדא אומר שהעולה מכפרת על הרהור הלב.

⁸ א"ה: הדברים כנראה נכונים. בחומשים של הוצאת ספרים 'עוז והדר' נטען שמה שנקרא 'תרגום ירושלמי' אינו לקט של שינויי נוסח ב"תרגום יונתן" אלא תרגום אחר שונה. מכל מקום בעוד לשון תרגום יונתן לנביאים דומה ללשון תרגום אונקלוס לתורה, הרי לשון "תרגום יונתן" לתורה שונה בהרבה.

⁹ הגירסה ברש"י היא הסחוס.

מכל מקום, בעידן ההשכלה [א"ה: מאן דגרס **הס** כלה אינו משתבש כלל!] השתמשו במילה "תנוך" בהוראת "סחוס", ולא רק כחלק מהאזון.

התנוך בלשוננו, כמו בלשונם של כותבים אחרים בני הזמן, הוא הסחוס המוכר לנו - אך ברבות הימים התנוך נתפס דווקא כחלק התחתון והרך שבאזון - ואילו הסחוס, או הסחוס, נותר לשמש במובן הכללי.

א"ה: אבן עזרא ארוך שמות כט כ: תנוך - אין לו ריע. והגאון אמר, הדרך הדבק בעגול האזון. הרי שלשון ימינו יש לו על מי לסמוך.

הבטים לשוניים תהלים יב

דקדוקי קריאה תהלים יב

א **לִמְנַצַּח** מ"ם בשוא נח **הַשְּׁמִינִית** שי"ן בשוא נע עקב הדגש

ב **פָּסוּ** הטעם בפ"ה מלעיל

ז **אֶמְרֹת** המ"ם בשוא נע; הטעם ברי"ש מלרע¹⁰

ט **יְתִלְכוּן**: במלרע. **זָלוֹת**: הזי"ן בקיבוץ והלמ"ד בשורק

[יב א **לִמְנַצַּח** **עַל-הַשְּׁמִינִית** ס **מִזְמוֹר לְדָוִד**: רש"י: כנור של שמונה נימין. רד"ק: כבר פירשנו טעם **עַל הַשְּׁמִינִית** (תה' ד, א). וזה המזמור נאמר ברוח הקדש על העתיד, על דור שהיו מתגברים הרשעים על העניים.

יב ב [הוֹשִׁיעָה ה' **כִּי-נִמְרָ חֲסִיד כִּי-פָסוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם**]:

כִּי-נִמְרָ חֲסִיד כאן הוא פועל עומד, בלשוננו: נגמר. מצאנו כיצא בו, תהלים עז, ט: הָאֶפֶס לִנְצַח חֲסִידוֹ גָּמַר אֶמֶר לְדָוִד וְדָר:

ראב"ע: פועל עומד. או, אם היה יוצא: **גמר חסיד לעשות חסד**.

הרד"ק בספר השורשים: **גָּמַר אֶמֶר לְדָוִד וְדָר** (תהלים עז, ט), כי גמר חסיד, ענין כליון והשלמה. ואשר הוא פועל יוצא **לֵאמֹר גָּמַר עָלַי** (שם נז, ג), משלים חסדו. וכן יי' **יִגְמַר בְּעַדִּי** (שם קלח, ח), ישלים טובו בעדי. ויש מפרשים **יִגְמַר-נָא רַע רְשָׁעִים** (שם ז, י), יוצא. כלומר הרע שעושים הרשעים יגמר אותם ויכלם. ויתכן היותו פועל עומד כלומר שיכלה ויסור רע הרשעים:

רד"ק כאן: כלומר: החסידים ואנשי האמונה גמרו ופסו.

כִּי-פָסוּ לפי העניין מובן, אבל נפנה למפרשים.

ראב"ע: נכרתו, כמו "פָּס יָדָא" (דני' ה, ה).

יש כאן מקום עיון. בפשטות פס יָדָא הוא מה שמצאנו פעמים רבות בלשון המשנה "פס היד". כמו מי שמניח תפילין על פס היד (משנה מגילה ד¹¹ ח), או קמיצה על פס ידו (מנחות א ב).

ראב"ע בדניאל: ו'פס ידא' - חתיכת יד, וככה יהי גם "כְּתִנֶּת פָּסִים" (ברי' לז, ג), והכל מגזרת "כי פסו אמונים" (תהי' יב, ב); והנה ראו ידיים בלא גוף.

בעניין כתונת פסים הוא פירש: כתונת מרוקמת פסים פסים; כמו "פָּס יָדָא" (דני' ה, ה) בלשון ארמית.

¹⁰ הוסבר שבטעמי אמת דווקא הגעיא מראה על מקום ההטעמה ולא המרכא.

¹¹ מודעת זאת שסדר הפרקים במסכת מגילה שונה בין הבבלי וסדר המשנה והירושלמי.

כלומר פס היד אינו אחד האברים¹² אלא קטע מהיד, וכתונת פסים היא כתונת עם רצועות רקמה.

[אֲמוֹנִים רש"י: הכל משקרים זי; מרגלים את המקומות אשר אני מתחנא שם ומגידים לשאול: "הלא דוד מסתתר עמנו" (תה' נד, ב, שמואל א כג יט).
ראב"ע: תאר; ואין ככה "שֵׁמֶר אֲמוֹנִים" (יש' כו, ב), כי הוא שם.
מתפרש איש אמונים, גם רד"ק פירש אנשי האמונה.
ר' מנחם המאירי מפרש דברי אמונה.

הרב מלבי"ם לשיטתו מבחין בין 'חסיד' ובין 'אמונים': **החסיד יעשה הכל יותר מן החיוב, בין במצות שבין אדם לחברו יעשה חסד שהוא גדול מן האמת, שהאמת הוא לקיים ההבטחה והחיוב, והחסד הוא בלא שום חיוב והבטחה, ומזה יבוא גם על מי שיפליג לעשות חסידות עם קונו יותר ממה שהזוהר, וכיש אמונים ימצאו גם חסידים המפליגים יותר על החיוב, וכשאין אמונים יתמו החסידים בהיותם אז נרדפים ולצחוק בעיני העם, וע"כ בא על אמונים לשון פסו. מענין אפס ואין, ועל החסיד גמר. שמורה הכליון והגמר עד אחריתו, וכן במיכה (ו' ב) אֶבֶד חֲסִיד מִן הָאָרֶץ וַיֵּשֶׁר בְּאָדָם אֵין, ושם אמונים יכולול בעלי אמונה בין אדם לחברו, וגם המאמינים בה' ובתורתו, שגם אלה תמו כמו שיבאר.]**

ג [שְׁוֹא יִדְבְּרוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ שְׁפַת חֲלָקוֹת בְּלֵב וּלֵב יִדְבְּרוּ: רש"י: כלומר: זה מנהגם. וכן ידברו נשפתי חלקות, ובלב ולב - רוצה לומר, שמראים נדנניהם לב אחד לטובה, ולכס נקרצס לרעה.]

רד"ק: כי יאמרו בפיהם מה שאין בלבם, וזהו שוא ושפת חלקות.
שְׁפַת חֲלָקוֹת תרגום: ספוטא שיעין (שפתיים חלקות).
ראב"ע: תואר, והמתואר חסר, והם 'אמרות' כמו "וידבר אתם קשות" (בר' מב, ז). ע"כ. לפי דבריו שיעור הפסוק הוא: **שְׁפַת** [אמרות] **חֲלָקוֹת**. נקט 'אמרות' כיון שהן מופיעות בהמשך המזמור.

רד"ק: - שם; ואם יהיה תאר, יהיה חסר המתואר: אמרות.
לדעת הרד"ק חלקות הוא שם עצם מקביל במשמעו לחנופה. וכך כתב בספר השורשים: ומשקל אחר ועל חלקת צואריו (בראשית כז, טז), מחלקת לשון נכריה (משלי ו, כד), דברו לנו חלקות (ישעיה ל, י), בחלקות תשית למו (תהלים עג, יח). ובדגש יחניף בחלקות (דניאל יא, לב). ובהכפל העין והלמ"ד יהיה דרפס להם בחלקות באפלה (ירמיה כג, יב), יהי דרפס חשך וחלקות (תהלים לה, ו), והחזיק מלכות בחלקות (דניאל יא, כא), כלם ענין רכות וחליקות. וכן בענין הדברים ברוך ופתוי הלשון והתרמית.
אבל הוא אינו שולל את פירוש ראב"ע.

[הרב מלבי"ם: **הלב ידבר על ידי הלשון שהוא שליח הלב. ועל ידי עצמו, ודברתי אני בלבי**¹³, ורצונו לומר שדבור הלב עם עצמו סותר לדבורו על ידי שלוחו שהוא הלשון, ויש לפרש שרצונו לומר שידברו בלב ולב ויאמרו זה לזה יכרת ה' כל שפתי חלקות, שמקללים את שפתי חלקות כאלו הם אנשי אמונה, ובאמת לבם לא נכון עמם].

ד **יִכְרַת ה' כָּל־שְׁפָתַי חֲלָקוֹת לְשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדִלוֹת:** ראב"ע: יכרת - נבואה, כדרך "רפאני ה' וארפא" (יר' יז, ד), או תפלה. מדברת גדולות - כמו "ומאכלו בראה" (חב' א, טז).

¹² השווה משנה אהלות א ח: מאתים וארבעים ושמונה אברים באדם, שלושים בפסח הרגל, ששה בכל אצבע.
¹³ אני בלבי מופיע כמה פעמים בקהלת אבל שם כתוב אמרתי (ב א ועוד).

ראב"ע מוכיח מהמקרא בחבקוק שתואר, הפועל או השם, לפעמים אינו באותו מין או מספר של המתואר.

רד"ק מוסיף גם פֶּעֶדֶר הַקְּצוּבוֹת (שיר השירים ד, ב).

הרב מלבי"ם מסביר את ההבדל בין החלקים המקבילים: **יכרת ה' כל שפתי חלקות בדברים שבין אדם לחברו, לשון מדברת גדולות בעניני האמונה, שהלשון מציין דברים התבוניים, שהם יתפלספו באמונה ויכחישו הדת.**

ה [אֲשֶׁר אָמְרוּ לְלִשְׁנֵנוּ נִגְבִּיר שְׁפָתֵינוּ אֶתְּנוּ מִי אֶדוֹן לָנוּ]:
לְלִשְׁנֵנוּ נִגְבִּיר הַלֹּמֶד הראשונה נראית מיותרת. תרגום: בלישנא נתגבר. וכן לשון רש"י¹⁴.
החליף את הלמ"ד בבי"ת.
ראב"ע: בעבור **לשונו**; כמו "פן יאמרו לי" (ש"י ט, נד). לפי ראב"ע הלמ"ד אינה מיותרת, אבל נגביר מתפרש לפי זה "נתגבר".
וכן פירש רד"ק: בעבור **לשונו**; כמו "אמרי לי אחי הוא" (בר' כ, יג).
ר' מנחם המאירי: **לשונו נגביר** לדבר כל מה שנרצה; והלמ"ד הראשונה יתירה, כמו "הרגו לאבנר" (שמואל ב, ג, ל).

הרב מלבי"ם לשיטתו מסביר הבדל בין מילים מקבילות:
אשר אמרו ללשונו נגביר בעניני האמונה, שפתינו אתנו בדברים שבין אדם לחברו ידבר לשון הרע ומרמה. ויאמרו מי אדון לנו אחר שיגבירו לשונם במופתים מזויפים להכחיש את ההשגחה ואין להם אדון בשמים, ושפתיהם אתם לנצח את רעיהם בשפתי שקר ואין להם אדון בארץ.
התבאר אצלי בכל מקום שהשפה מציין הדבור החיצוני והלשון מציין הדבור הפנימי, ובא ביחוד על הדבור בתבונה בהיקשים וחקירות, ובא פה על מופתים המתעים ועיונים הכוזבים שיעשו בעניני האמונה שבם לשונם תגביר במופתי הנצוח.

ו [מִשְׁדַּע עֲנִיִּים מֵאֲנֶקֶת אֲבִיוֹנִים עֲתָה אֶקוּם יֹאמֶר ה' אִשִּׁית בְּיִשְׁעַי יִפְיחַ-לִּי]:
מִשְׁדַּע עֲנִיִּים מֵאֲנֶקֶת אֲבִיוֹנִים רש"י: מחמת שוד עניים הנשדדים על ידכם. מ"ם הסיבה.
אִשִּׁית בְּיִשְׁעַי כל מילה בפני עצמה מוכרת אבל מהי "השתה בישע"?
ראב"ע: - כמו "לכו לחמו בלחמי ושתו בין מסכתי" (מש' ט, ה); והטעם: **אשית ישע**.
רד"ק: **אשית העניים בישע**. לרד"ק אות השמוש בי"ת אינה מיותרת.
יִפְיחַ-לִּי: רש"י: ידבר עליהם; **יפח** - לשון ליצור; הרבה יס צספר מסלי (ו, יט ועוד), ונחזקוק: "ויפח לקץ ולא יכזב" (ב, ג). [ומנחם (מחברת: 'פח') פתר אותו לשון מוקש, כמו "הפח נשבר" (תה' קכד, ז)].

בפרשנות של יִפְיחַ מלשון פח פגשנו במזמור י יִפְיחַ בָּהֶם.
[ראב"ע: **משד** - כמ"ם "מחמס אחיך יעקב" (עו' א, י). **עתה אקום יאמר ה'** - דרך נבואה. **אשית בישע** - כמו "לכו לחמו בלחמי ושתו בין מסכתי" (מש' ט, ה); והטעם: **אשית ישע** אשר **יפח לו** - ידבר, כמו "יפח כזבים" (מש' ו, יט). והוא דבק עם הפסוק הבא אחריו.
רד"ק: **יאמר ה'** - הוא דרך נבואה. **אשית בישע יפח לו** - **אשית העניים בישע** מאשר **יפח לו**, כלומר: אושיעם מאשר יציבו להם פחים ללכדם; וכן "יפחו קריה" (מש' כט, ח) - יציבו פח.
הרב מלבי"ם: **משד**, נגד המזיקים לרעיהם בין אדם לחברו, יאמר שיקום האדון להענישם, והמאמרים מקבילים, **משוד עניים עתה אקום יאמר ה'** לענוש את השודדים, ו**מאנקת אביונים אשית בישע יפח לו**, שהאביון אין לו מאומה שישדדו ממנו ואנקתו הוא על שאין רוצים להושיעם בצדקה וחסד, **יפח ה'** וידבר אנכי "**אשית בישע**" להושיעם.

¹⁴ בנביאים נוטה רש"י להעתיק את לשון תרגום יונתן בלי להזכיר, לא ידוע לי אם גם בכתובים נוהג כך.

עניים, אביונים. הבדלם נודע שהאביון אין לו מאומה, יאמר, יפח. פ"ח הבא על הדבור מורה על דבור בלחש, הפח בחורים (ישעיה מ"ב) ופח לקץ (חבקוק ב') שזה ידבר אל עצמו, ודבור הנקמה יאמר בגלוי: בעליל לארץ.]

יב ז [אֲמָרוֹת יְיָ אֲמָרוֹת טְהָרוֹת כֶּסֶף צָרוּף בַּעֲלִיל לְאֶרֶץ מְזַקֵּק שְׂבַעֲתִים:]
אֲמָרוֹת יְיָ אֲמָרוֹת צורת הרבים של "אמרה" הוא אֲמָרוֹת, הצורה 'אמרות' היא צורת סמיכות. מעיקר הדין המ"ם של 'אמרות' הוא נח. טעם המרכא כאן והחטף הם חריגים. מנחת שי: במקצת ספרי הדפוס המ"ם בשוא לבד אך בכמה ספרים כ"י ודפוסים ישנים בחטף פתח:

אחרי שבפסוק הקודם כתוב עֲתָה אָקוּם יֹאמֶר ה' אֲשֵׁית בְּיָשַׁע הַמְשׁוֹרֵר מְצִיין שיש לסמוך על ההבטחה.

[רש"י: אֲמָרוֹת ה' - אֲמָרוֹת הן, שיש יכולת צידו לקיימם, אבל אמרות בני אדם אינן אמרות, שהם מתים ואין צידם לקיימם.] טְהָרוֹת רש"י: צורות ומתקיימות: כל מה שמצטייח עושה (ראה פס"ר יד)

רד"ק: -ואם תאמרו, כי מה שיאמר ה' לא יקום, לא כן! כי אֲמָרוֹת ה' הם אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת, אין בהם סיג, וְכֵלָם אמת.

בַּעֲלִיל תרגום: בכורא. כלומר צרוף ומזוקק בכור. כמדומה שלא מצאנו מקומות נוספים של שימוש במילה זו במשמע כור.

רש"י: לשון גילוי הוא; כלשון משנה (ר"ה א, ה): 'בין שנראה בעליל, בין שלא נראה בעליל'.¹⁵ ויש מפרשים בעליל - לשון 'מעלה', וכן פירשו: כסף צרוף בעליל לארץ - כלומר: הכסף הצרוף במסובח שזעפר ובעליון שבו; כי כורי המכרף יעשה אדם מן העפר המסובח. לשון אחר: בעליל - כמו עלי: "בתוך הרפות בעלי" (משי כז, כב), והוא שם כלי שכותשין בתוכו, וכן בעליל - הכור שמתוכו לתוכו הזהב והכסף. וזה אינו נראה, לפי שאינו קורא 'עלי' המכתש שכותשין לתוכו, אלא יד המכתש שכותשין בו, שקורין 'פילחון' בלעז (לעזי רש"י: עלי). לשון אחר: בעליל - לשון 'צעל יד', כלומר: אדון הארץ, וסבה המלה כנגד השם; וגם תרגום יונתן הוא לשון אדנות. ואמר, כי אמרתינו כסף צָרוּף מאלון הארץ, שהוא השם, שהוא כסף וזקק אותם.]

במסכת ראש השנה פרק א משנה ה תנן: בין שנראה בעליל, בין שלא נראה בעליל-- מחללין עליו את השבת; רבי יוסי אומר, אם נראה בעליל, אין מחללין עליו את השבת [כשקידשו את החודש ע"פ עדים שראו את הירח החדש, מותר לעדים לחלל את השבת ולבוא ממקום רחוק להעיד. לדעת רבי יוסי דין נאמר רק אם בקושי ראו את הירח, ולכן יש חשש שהקרובים לבית דין לא ראוהו, אבל אם הוא נראה בבירור - הרי אין ספק שגם במקום ועד בית הדין הוא נראה, ולכן אין הצדקה לחלל שבת].

ובגמ': מאי משמע דהאי עליל לישנא דמיגלי הוא א"ר אבהו אמר קרא אֲמָרוֹת ה' אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת כֶּסֶף צָרוּף בַּעֲלִיל לְאֶרֶץ מְזַקֵּק שְׂבַעֲתִים.

ראב"ע: ומלת בעליל - כפול הלמ"ד, בדרך "סגריר" (משי כז, טו); והוא 'בעל הארץ', שהוא אדוניה.

רד"ק: כמו 'בעל הארץ', ופירושו: אדון הארץ. והבי"ת שורש, והוא כפול למ"ד הפעל, בשקל "סגריר" (משי כז, טו); כלומר: האמרות האלה הם כסף צָרוּף מאדון הארץ. ולמ"ד לארץ - כלמ"ד "הרגו לאבנר" (שמואל ב ג ל) ו"השלישי לאבשלום" (ד"ה א ג ב); או תהיה במקום ה"א הידיעה.

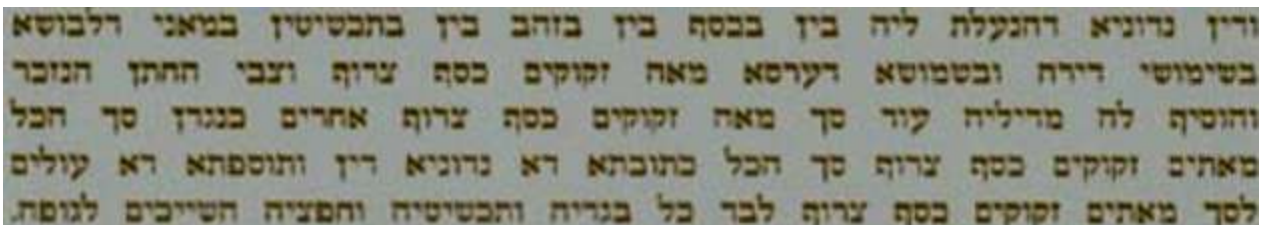
רד"ק נקט שני מקראות שלמ"ד השימוש מיותרת בהם ויכולים להיקרא בלי למ"ד.

¹⁵ בתוכנת כתר בר-אילן יש בתהלים במקומות רבים קטעים ברש"י בסוגרים מרובעים, כפי הנראה ייחוס הדברים לרש"י מסופק.

הרב מלבי"ם: **אמרות**, ונגד הדוברים עתק באמונה והמשתדלים לזייף תורת ה' ולדרוש בה דרשות של דופי, אומר **אמרות ה' אמרות טהורות**, היינו האמרים והמליצות והספורים שבתורה שהם לבושים וגויות אל החכמה האלהית והסודות הצפונים בה שהם נשמות אליהם, הם **טהורות**, שגם הספורים והמליצות שבתורה הם נקיות מכל סיג, לא כאמרות הפילוסופים שילבישו את החכמות בספורים בדויים שאין בהם מועיל, לא כן התורה שגם הנגלה ממנה שהוא לבוש אל הנעלם היא טהורה ומלאה חכמה ומוסר, והפנימית המתלבש תחת הלבושים הוא **כסף הצרף בעליל לארץ דבר יקר מאד ומזקק שבעתים**.

בעליל לארץ. המתכיות היקרים היו צורפים באדמה שהיתה מסוגלת לזה, כמ"ש **בְּכֶפֶר תִּירֶדְנָה יָצֵקְסָה [תְּמָלָךְ] בְּמַעֲבֵה הָאֲדָמָה (מלכים א' ז, מו) כַּמֶּשֶׁשׁ, ומקום הצירוף נקרא עליל. צרף, מזקק. הזיקוק הוא אחר הצירוף (וישב מִצָּרָף וּמִטְהַר כֶּסֶף וְטָהַר אֶת־בְּגָדָיו וְזָקַק אֹתָם כְּזָהָב וּכְכֶסֶף מֵלֹאכִי ג' ג').**

בנוסף הכתובות הנהוג בימינו יש תערובת עברית וארמית. כלומר תנאים וניסוחים שהוספו במשך הדורות נוספו בעברית השגורה יותר על הלשון. צילום קטע מכתובה (בית הספרים הלאומי):

הלשון "זקוקים" וגם הלשון "כסף-צרף" לקוחים ממזמור זה.

ח **אֶתְהִי תִשְׁמְרֶם תִּצְרְנֶם מִן־הַדּוֹר זֶה לְעוֹלָם:**

תִּשְׁמְרֶם תִּצְרְנֶם לשון כפולה וגם מעבר מרבים ליחיד.

מִן־הַדּוֹר זֶה תרגום: מן דרא בישא הדין [=מהדור הרע הזה].

[רש"י: **אתה ה' תשמרם** - שמור אותם כלכם; **תצרנן מן הדור הזה**, שלא ילמדו לרכיהם להיות לילטורין. **תשמרם** - לאותם עניים ואצוניים הנרדפים **מן הדור הזה**, שהם לילטורין (ראה פר"כ ד, ב).]

ראב"ע: **וזו כמו 'אלה'**; ופירושו, כי בני דורו רעים.

רגילים לפרש זו במובן "אשר", אבל רד"ק אינו רואה בזה הכרח. ספר השורשים "זה":

ובחולם היא ללשון נקבה ולשמחה מה - זה עשה (קהלת ב, ב), גם - זה ראיתי חכמה (שם ט, יג), זה מתת אלהים היא (שם ה, יח), לא זה הדרך ולא זה העיר (מלכים ב' ו' יט), כי כזה וכזה תאכל החרב (שמואל ב' יא כה). ונכתב בו"ו זו לעגם בארץ מצרים (הושע ז, טז), ועדתי זו אלמדם (תהלים קלב, יב), ויבוא עם הו"ו בשורק והוא ללשון זכר ולנקבה גם כן עם זו יצרתי לי (ישעיה מג, כא), עם זו גאלת (שמות טו, יג), מן הדור זו לעולם (תהלים יב, ח), זו כחו לאלהו (חבקוק א, יא), הלא י"י זו חטאנו לו (ישעיה מב, כד), עוזה אלהים זו פעלת לנו (תהלים סח, כט), בארח זו אהלך (שם קמב, ד), אשכילך ואורך בדרך זו תלך (שם לב, ח), דרך זו אלך (שם קמג, ה), שתים זו שמעתי (שם סב, יב), ויש מפרשים מקצתם במקום אשר כמו ברשת זו טמנו (שם ט, טז), זו חטאנו (ישעיה מב, כד), במזמות זו חשבו (תהלים י, ב), זו שדוני (שם יז, ט).

ספר השורשים "זו": עם זו יצרתי לי (ישעיה מג, כא), הלא י"י זו חטאנו לו (שם מב, כד), מפני רשעים זו שדוני (תהלים יז, ט), פירשו רבי יונה כענין אשר, וכן דרך זו אלך (תהלים

קמג, ח.). ויתכן לפרשם כולם כענין זה והו"ו בהם תמורת הה"א כמשפט. וכבר כתבנום בשרש 'זה':

גם אם נפרש "אשר", חסר כאן קישור. המאירי מקשר לפסוק הבא: רוצה לומר: תצורם לעולם מזה הדור הרע, אשר סביב הצדיקים רשעים יתחלון.

רד"ק: אתה ה' תשמרם - תשמר העניים. ואמר: תצורו, לשון יחיד - על כל עני ועני, במקום שיהיה שם בין העושים. מן הדור זו - מזה הדור שהם רשעים, תשמרם; וכן תשמרם לעולם, בכל דור ודור.

את הכפילות של שמירה ונצירה מפרש הרב מלבי"ם: אתה ה' תשמרם את האמרות, וכן את הכסף אתה ה' תצורו מן הדור זו, לבל יזיפו את האמרות והכסף הצרוף הזה ובל ידרשו בו דרשות של הבל.

הנצירה הוא יותר מן השמירה ובא רבים תשמרם על האמרות, ויחיד תצורו על הכסף שצריך שמירה יתירה.

ט פָּרַם זָלוֹת תרגום: כעלוקה דמצעא דמיהון... [כעלוקה המוצצת דמי...].

כנראה פירש התרגום פָּרַם כרימה, כתולעת. אולי על דרך שמות טז, כ: וַיִּרָם תּוֹלְעִים וַיִּבְאֵשׁ רש"י: סביב רשעים יתחלון - לטמון מוקשים להכשילני כרום זולות לבני אדם - מקנחתם, שענים רעה בגדולתי, שנלקחתי מאחרי האלן למלך (ע"פ שמואל ב ז ח); וזהו פתרונו: כרום זולות לבני אדם - כשמתרומם איש הזולל צעיני בני אדם; וזהו דוגמת האמור במקום אחר: "אבן מאסו הבונים" וגו' (תהי קיח, כב); ומלך אגדה (שו"ט יב, ה) פותרו בישראל לעתיד לבוא, כשיתרוממו. נומנחם (מחברת: ז"ל) פתר כרום זולות לבני אדם - כראש הזולל לאכול בני אדם; ויהי רום כמו "רים" (איוב לט, ט) ו"ראם" (במ' כג, כב), וזולות - כמו "זולל וסובא" (דב' כא, כב); וכן פתרונו: סביב רשעים יתחלון - סביבות העני הולכים הרשעים, לכלעו חנם כרום זולות לבני אדם.]

לשון המחברת: ... פָּרַם זָלוֹת לְבָנֵי אָדָם: כולם בעלי נפש בלענים וגרורים. וכה פתרון סְבִיב רְשָׁעִים יִתְחַלְּקוּ פָּרַם זָלוֹת לְבָנֵי אָדָם:

(שם לג יז) ורים (איוב לש ט) וכה תוכן פתרון	כא) כרום זולות לבני אדם (ההלים יב ט) כלם
הסוק, סביבות העני יסובו רשעים לבלעו חנם,	בעלי נפש הסה בלענים וגרורים וכה פתרון
ויהיו בליעה לבני אדם, ויהי הדל לסו למאכל	סביב רשעים יתחלון כרום זולות לבני אדם, זולות
אכלו שארו ויפשיכו את עורו מעליו ועצמותיו	הוא סגורת זולל (דברים כא ז) ורום סגורת ראם
סצחו ק"י ודע כי רוב השמות יש להם סגורות	
ראב"ע: ופירוש זולות - קלון, כמו "יקר מזולל" (יר' טו, יט); "כי הייתי זוללה" (איכה א, יא);	
"כל מכבדיה הזילוח" (שם, ח). והוא חסר; הראוי: כרום אנשי זולות, בדרך "וגבורתך במלחמה"	
(יש' ג, כה); "אל תחי מרי" (יח' ב, ח); "ואני תפלה" (תהי קט, ד). ויש אומרים (מחברת: ז"ל): מן	
"זולל וסובא" (דב' כא, כ). והראשון נכון.	

בכל הדוגמאות צריך להוסיף "איש" או "אנשי".

רד"ק: כשיתרוממו הרשעים הוא זולות ושפלות לבני אדם; על דרך "במשול רשע יאנח עם" (מש' כט, ב). וזולות - הפך הכבוד. והושם הזי"ן בקבוץ¹⁶ שפתים. כלומר זולות במקום זלות.

[הרב מלבי"ם: ר"ל שתצורו מן הדור זו אשר בו יתחלון הרשעים סביב הקליפה המכסה את הפרי, סביב לבושי וספורי התורה לזייפם ולערב בס מוץ ופסולת, בעת רום זולות לבני אדם, בעת אשר דברים הזלים והפחותים יתרוממו לבני אדם, בעת שיעזבו את הדבר

¹⁶ רד"ק קורא לסימן הניקוד של הברת ט לטיני בלי וי"ו, כלומר לתנועה הקטנה - "קבוץ שפתיים". המילה השגורה 'קבוץ' נלעגת ואינה ראויה לשימוש.

היקר והנכבד שהיא האמונה המקובלת ודברים האלהיים, ודברים הזלים והמבוזים שהם מחקרי השכל ומופתים מתעים הם יקרים ורמים בעיניהם, שאז יתהלכו הרשעים סביב אמרות ה' לשים דברים כוזבים ועיונים מבוזים תחתיהם, בעת הזאת צריך שתשגיח לשמור ולנצור אמרות ה' וכסף הדת האלהי מן המזייפים, בל יערבו בם סיגים ודברי זולות]

תן לחכם ויחכם-עוד

אני מבקש מאוד ממי שיש לו הערות שלא ימנע מלשולחן אלי
הכתובת למשלוח: com.gmail@eliyahule
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם): php.gilionot/net.ladaat.www

מאמרנו מופיע ונשמר באוצר החכמה בפורום העלאת מאמרים
[ff771febc5bf6a14/dvir/search#/0/u/ca/mail/com.google.mail//:https](https://mail.google.com/mail/u/0/?ui=compose&to=ff771febc5bf6a14@dvir&search=#/0/u/ca/mail/com.google.mail//:https)

אם אתה מתעניין
בהגטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל בגושים לשוניים
בכתובת: maanelashon@gmail.com
☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים ☺